

ПОДГОТВУВАЊЕ, ПРЕЗЕНТАЦИЈА И АНАЛИЗА НА БИЛАНСОТ НА СОСТОЈБА

Проф. д-р Благоица Колева¹, Глорија Младенова²

¹ Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
blagica.koleva@ugd.edu.mk

² Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
glorija.083586@ugd.edu.mk

Апстракт. Остварувањето на основните финансиски функции во една компанија се базираат врз податоците од нејзините финансиски извештаи. Финансиските извештаи на една компанија можат да бидат многу сложени, факт кој дополнително го истакнува значењето на финансиската анализа, преку која сложените податоци од финансиските извештаи се сведуваат на разбирливи показатели за нивните корисници – стејкхолдери.

Билансот на состојба претставува дел од задолжителниот сет на финансиски извештаи кои се изготвуваат од страна на секој деловен субјект, на крајот на секој пресметковен период. Значењето на овој финансиски извештај е големо во ефикасното менаџирање со компаниите.

Целта на овој труд е да се објасни изготвувањето и значењето на Билансот на состојба, како дел од сетот на финансиски извештаи кои ги изготвуваат деловните субјекти, преку обработка на поимот, формите во кои се составува, содржината и обработка на финансиските показатели кои се пресметуваат со користење на билансните позиции од овој извештај.

Клучни зборови: *финансиски извештаи, биланс на состојба, средства, обврски, капитал, показатели.*

Abstract. Realizing the basic financial function in the company, are based on data from it's financial statements. The financial statements can be very complex, which in turn highlights the importance of financial analysis through complex data so that the financial statements have been down to understandable indicators for users of data from financial analysis.

A balance sheet is part of a set of financial statements prepared by each business entity. The significance of this report is great in the efficient management of companies.

The purpose of this thesis is to explain the preparation and significance of the Balance Sheet, as part of the set of financial statements prepared by business entities, by processing the term, the forms in which it is compiled, the content and processing of financial indicators that are calculated using the balance sheet items in this report.

Key words: *financial statements, balance sheet, assets, liabilities, equity, indicators.*

1. Вовед

Остварувањето на основните финансиски функции во една компанија, како што се алокацијата на средствата за одделни намени, остварување на оптимална комбинација на изворите за финансирање на одделните активности и ефикасна распределба на остварениот финансиски резултат во согласност со поставените цели на компанијата, се базираат врз податоците од нејзините финансиски извештаи. Финансиските извештаи се основа за добивање на значајни информации и претставуваат генерална слика за работењето на компанијата во одреден временски период.

Оттука произлегува и големиот интерес на компаниите финансиските извештаи да ги приспособуваат кон своите потреби, меѓутоа, и да ја претстават колку што е можно повеќе нивната реална финансиска состојба, успешност, готовински тек и капитал. За финансиските извештаи на компанијата огромен интерес покажуваат и субјектите кои се наоѓаат надвор од неа: инвеститорите, добавувачите, кредиторите, потрошувачите, како и државата и нејзините тела. Од оваа причина општеството директно, или преку различни професионални организации, влијае врз формата и содржината на финансиските извештаи на компаниите.

Огромно значење за работењето на деловните субјекти има Билансот на состојба и неговата анализа која на корисниците на информации им овозможува многу корисни информации за работењето на компанијата. Билансот на состојба претставува систематски преглед на состојбата на средствата и изворите на тие средства на една компанија, на точно определен ден кој обично е последниот ден од годината.

Билансот на состојба на една компанија има три дела: Актива, Пасива и сопственички капитал. Вообичаено, прво се наведени главните категории на Активата, а по нив следи Пасивата. Разликата меѓу Активата и Пасивата е позната како капитал, нето капитал или нето вредност на компанијата чијашто вредноста мора да биде еднаква на Актива минус Пасива. Прецизен биланс на состојба е од суштинско значење за сопственикот на компанијата кој бара дополнително финансирање на долг или капитал или сака да го продаде бизнисот и треба да утврди колку е вреден.

Целта на овој труд е да се запознаеме со терминот Биланс на состојба, неговата форма и значење, позициите во Билансот на состојба и начинот на кој тие се вреднуваат. Исто така да утврдиме зошто е важна анализата на Билансот на состојба и финансиските показатели кои се пресметуваат од истиот.

2. Поим и форма на Билансот на состојба

Еден од основните финансиски извештаи кој се изготвува од страна на сметководствените системи на компаниите е Билансот на состојбата или, според Меѓународните сметководствени стандарди (МСС), уште познат и како - Извештај за финансиската состојба. Билансот на состојба претставува моментална слика за финансиската состојба на одредена компанија, на одреден ден.

Билансот на состојба на една компанија има три дела: Актива, Пасива и сопственички капитал. Активата во Билансот на состојба ги прикажува средствата според видот, функцијата, односно составот. Значи од Активата може да се види со колку средства располага една организација.

Пасивата во Билансот на состојба ги прикажува изворите од кои се добиени средствата. Од неа може да се види потеклото на средствата на фирмата, дали се од сопствени или туѓи извори.

Средствата на претпријатието мора да бидат еднакви со неговите извори на средства, односно Активата мора да биде еднаква на Пасивата. Од тоа произлегува основната сметководствена равенка:

$$\begin{aligned} \text{АКТИВА} &= \text{ПАСИВА} \\ \text{СРЕДСТВА} &= \text{ОБВРСКИ} + \text{КАПИТАЛ} \end{aligned}$$

Од оваа равенка, вредноста на сопствениот капитал може да се пресмета на следниот начин:

КАПИТАЛ = СРЕДСТВА – ОБВРСКИ

Денес речиси во сите земји се применува рапортната (вертикална) форма на презентација на извештајот за финансиска состојба, во која прво се презентираат средствата на компанијата, а потоа и нивните извори. Според овој принцип, на соодветните групации на изворите треба да одговараат соодветните облици на средства. Во деловните практики на компаниите вообичаено се применуваат следните критериуми за распределба на позициите во Билансот на состојба: критериум на растечка ликвидност на средствата во Активата и опаѓачка доспеаност на обврските во Пасивата и критериум на опаѓачка ликвидност на средствата во Активата и растечка доспеаност на обврските во Пасивата.

Табела 1: Критериум на растечка ликвидност во Активата и опаѓачка доспеаност во Пасивата

Активa (растечка ликвидност)	Пасивa (опаѓачка доспеаност)
Недвижности, постројки и опрема	Сопствен капитал
Нематеријални средства	Долгорочни обврски
Долгорочни финансиски вложувања	Краткорочни обврски
Залихи	Тековни обврски (добавувачи и др.)
Побарувања	
Пари и парични еквиваленти	

Табела 2: Критериум на опаѓачка ликвидност во Активата и растечка доспеаност во Пасивата

Активa – опаѓачка ликвидност	Пасивa – растечка доспеаност
Пари и парични еквивалент	Тековни обврски
Побарувања	Краткорочни обврски
Залихи	Долгорочни обврски
Долгорочни финансиски вложувања	Сопствен капитал
Нематеријални вложувања	
Недвижности, постројки и опрема	

3. Позиции во Активата на Билансот на состојба

Средствата се ресурси кои компанијата ги контролира како резултат на минати настани и од кои се очекува прилив на идни користи во компанијата. Средствата во Билансот на состојба се поделени во две основни групи: постојани средства и тековни средства.

Постојани средства се средствата кои имаат век на употреба подолг од една година, се стекнуваат за користење во деловните операции на компанијата и не се наменети за продажба. Постојаните средства понатаму се делат на:

Нематеријални вложувања (средства) - средства кои немаат физичка форма, односно не можат да се допрат како оние кои имаат материјална форма, или пак, да се видат како средства како што се основачки вложувања, гудвил, трошоци за истражување и развој, патенти, лиценци, мостри, модели, заштитни знаци, вложувања во прибавување на нематеријални средства и др.;

Материјални вложувања (средства) - средства од трајна природа кои се употребуваат во редовните активности на работењето (земјата, градежните објекти, машините, транспортните средства, деловниот инвентар и сл.;

Долгорочни вложувања - вложувања кои не се направени со цел да се продаваат или расходуваат во блиска иднина. Пример за долгорочни вложувања се акции, обврзници, вложување во фондови и сл.

Тековни средства. Средствата ќе бидат распределени како тековни или краткорочни, доколку се очекува да бидат потрошени во редовниот тек на оперативниот циклус на компанијата или во период до 12 месеци. Тековните средства во Билансот на состојба се презентирани според ликвидноста и опфаќаат:

- Парични средства (готовина). Паричните средства опфаќаат монети, банкноти, чекови и пари на депозит во банките со кои располага компанијата;
- Краткорочни вложувања (вложувања во должнички и сопственички хартии од вредност, кои треба да бидат реализирани во текот на една година.);
- Побарувања;
- Залихи (средства кои се чуваат за продажба во процесот на производство, или во облик на суровини за потребите на производниот процес или давањето на услугата).
- Однапред платени трошоци (ABP).

4. Позиции во Пасивата на Билансот на состојба

Пасивата, ги покажува изворите од каде потекнуваат средствата – дали средствата се сопственост на компанијата или тие се туѓи средства, т.е. не се во сопственост на компанијата. Пасивата ја сочинуваат обврските и капиталот на компанијата.

Обврски

Обврските се сегашна облигација на компанијата, која произлегува од минати настани, за чие измирување се очекува да дојде до одлив на ресурси од компанијата, кои претставуваат економски користи. Обврските на компанијата во Билансот на состојба се класифицирани како долгорочни и тековни обврски, во зависност од рокот на нивното доспевање. Секој долг кој нема да биде платен или на друг начин измирен во текот на идната година или идниот оперативен циклус, доколку циклусот е покус, се класифицира како долгорочна обврска.

Тековните (краткорочни) обврски се очекува да бидат платени во рок од една година или за време на еден оперативен циклус. Станува збор за обврски кои треба да бидат ликвидирани преку употреба на тековните средства, или преку создавање на други тековни обврски.

Акционерска главнина

Капиталот, уште познат и како акционерска главнина, го претставува сопственичкиот интерес во компанијата. Капиталот на деловниот ентитет го претставува делот од неговата вкупна вредност, кој што не е поседуван од страна на кредиторите и им припаѓа на сопствениците. Во најголем дел од сметководствените термини, капиталот претставува разлика помеѓу вредноста на имотот кој деловниот ентитет го поседува (средствата) и вредноста на она што го должи на кредиторите (обврските). Капиталот го сочинуваат: основен капитал, дополнително уплатен капитал, акумулирана (задржана добивка) и резерви.

5. Анализа на Билансот на состојба

Анализата на финансиските извештаи на претпријатијата претставува една комплексна целина, која претставува само еден дел од целокупната анализа на работењето на претпријатието. Како таква, оваа анализа има задача да ја објасни релацијата меѓу одделните ставки од финансиските извештаи, кои комбинирани на различни начини објаснуваат различни аспекти од работењето на претпријатието: ликвидност, профитабилност, задолженост и слично.

Најпознати анализи на Билансот на состојба се Хоризонталната и Вертикалната анализа. Хоризонталната анализа е позната и под поимот Компаративна анализа со која се врши споредување на последователните Биланси на состојба за две или повеќе години, со цел согледување на промените во поединечните позиции во билансите, кои настанале во текот на анализираниот период.

Вертикалната анализа на финансиските извештаи ја открива врската, која постои помеѓу секоја поединечна ставка од финансиските извештаи и одредена специфична ставка која претставува основа и се означува со 100 %.

6. Финансиски показатели на Билансот на состојба

Вредностите во финансиските извештаи сами по себе не можат да бидат основа за донесување на квалификувани оценки за тековната финансиска состојба и успешност на компанијата. Токму заради тоа е потребно да се пресметаат финансиски показатели, преку кои ќе се оцени финансиската состојба на една компанија. Некои од финансиските показатели се следните:

Показатели на ликвидност (однос меѓу тековната Актива и тековната Пасива.) Коефициентот на општа ликвидност покажува можност дека од тековната Актива може да се намират тековните обврски;

Показатели на деловна активност. Показателите за користењето на средствата на компанијата, познати како показатели за обртот, се користат за проценка на користите од различните облици на средства, како што се залихите или побарувањата, или пак за проценка на користа од вкупните средства;

Показатели на солвентност. Анализата на солвентноста треба да даде одговор на прашањето дали може да се очекува дека компанијата ќе може на време да ги задоволи своите обврски на подолг рок.

7. Практичен пример за „Витаминка“ АД Прилеп

Во продолжение е претставен Билансот на состојба на „Витаминка“ АД Прилеп за 2020 година, изразен во 000 денари. Преку податоците прикажани во Билансот на состојба ќе можеме да извршиме анализа на основните финансиски показатели кои можат да се добијат преку Билансот на состојба.

Друштво: П.И. „Витаминка“ АД Прилеп

Година: 2020

Извештајот е консолидиран: Да

Во првата Табела се претставени позициите, во втората Табела се претставени податоците од претходната година (2019), а во третата Табела се податоците од тековната година (2020). Во последната Табела се прикажани индексите.

Табела 3: Извештај за финансиската состојба (Биланс на состојба) „Витаминка“ АД Прилеп

СРЕДСТВА			
ПОСТОЈАНИ СРЕДСТВА	1,444,292	1,476,973	102
Нематеријални средства	3,883	5,220	134
Материјални средства	1,394,099	1,382,134	99
Недвижности	475,015	682,814	144
Постройки, опрема, транспортни средства, алат, погонски и канцелариски инвентар и мебел	869,416	663,851	76
Биолошки средства			0
Останати материјални средства	49,668	35,469	71
Вложувања во недвижности	1,994	1,994	100
Долгорочни финансиски средства	44,316	87,625	198
Вложувања во подружници	652	655	100
Вложувања во придружени претпријатија			0
Побарувања по дадени долгорочни заеми			0
Вложувања во хартии од вредност	43,664	86,164	197
Останати долгорочни финансиски средства		806	0
Долгорочни побарувања			0
Одложено даночно средство			0
ТЕКОВНИ СРЕДСТВА	717,712	859,919	120
Запиhi	321,732	463,626	144
Побарувања од купувачите	334,743	339,921	102
Останати побарувања	37,153	31,940	86
Краткорочни вложувања	40		0
Пари и парични еквиваленти	23,144	21,698	94
Платени трошоци за идните периоди и пресметани приходи (АВР)	900	2,735	304
ВКУПНО СРЕДСТВА	2,162,004	2,336,892	108
ВОНБИЛАНСНА ЕВИДЕНЦИЈА - АКТИВА			0
ГЛАВНИНА И РЕЗЕРВИ И ОБВРСКИ			
ГЛАВНИНА И РЕЗЕРВИ	827,901	855,280	103
Основна главнина и ревалоризациони резерви	248,771	245,639	99
Резерви	286,857	313,008	109
Акумулирана добивка (загуба)	292,273	296,633	101
Малцински удел			0
ОБВРСКИ	1,334,103	1,481,612	111
ТЕКОВНИ ОБВРСКИ	516,226	449,222	87
Обврски спрема добавувачи и останати обврски	257,971	171,401	66
Обврски за краткорочни кредити и хартии од вредност	206,742	190,390	92
Краткорочни резервирања			0
Обврски кон државата	11,308	9,500	84
Останати краткорочни обврски	40,205	60,880	151
Одложено плаќање на трошоци и приходи на идните периоди (ПВР)	0	17,051	0
Обврски по основ на нетековни средства (или групи за отугување) кои се чуваат за продажба и прекинати работења			0
ДОЛГОРОЧНИ ОБВРСКИ	817,877	1,032,390	126
Обврски за долгорочни кредити и хартии од вредност	817,877	1,032,390	126
Обврски кон добавувачи и останати долгорочни обврски			0
Останати долгорочни резервирања			0
Одложени даночни обврски			0
ГЛАВНИНА И РЕЗЕРВИ И ОБВРСКИ	2,162,004	2,336,892	108
ВОНБИЛАНСНА ЕВИДЕНЦИЈА-ПАСИВА			0

Извор: <https://www.mse.mk/mk/issuer/vitaminka-ad-prilep>

Пресметување на показатели за „Витаминка“ АД Прилеп за 2020 година врз основа на податоците од Билансот на состојба.

1. Показател за тековна ликвидност = Тековни средства / тековни обврски, т.е $859\,919 / 449\,222 = 1,91$

Врз основа на искуствата се смета дека коефициентот на општа ликвидност е 2,00 според некои 1,5 за кои се верува дека сите тековни обврски ќе бидат намирени на време. Согласно со резултатот можеме да заклучеме дека „Витаминка“ АД Прилеп во 2020 година се одликува со висока ликвидност.

2. Коефициент на обрт на вкупните средства за 2020 година = Приход / Просечно користени средства т.е. $1\,219\,907 / 2\,249\,448 = 0,54$ Коефициентот на обрт на вкупните средства за 2020 година покажува дека приходот изнесува 54 % во однос на користените средства.

3. Коефициент на финансиска стабилност = (Сопствен капитал + Долгорочни резервирања + Долгорочни обврски) / (Постојани средства + Залихи) т.е. $(245\,639 + 0 + 1\,032\,390) / (1\,476\,973 + 463\,626) = 3\,483\,029 / 1\,940\,599 = 1.79$

Врз основа на искуствата се смета дека Друштвото има финансиска стабилност ако залихите се покриени од долгорочните извори на финансирање. Поради тоа контролната мерка за овој показател е 1,00. Бидејќи коефициентот на финансиска стабилност е поголем од 1, може да се каже дека финансиската стабилност на „Витаминка“ АД Прилеп е многу добра.

Заклучоци

Огромно значење за работењето на деловните субјекти има Билансот на состојба и неговата анализа која на корисниците на информации (компанијата и различните стејкхолдери) им овозможува многу корисни информации за работењето на компанијата. Билансот на состојба го дефинираме како систематски преглед на состојбата на средствата и изворите на тие средства на една компанија, на точно определен ден кој обично е последниот ден од годината.

Билансот на состојба претставува почетна точка во финансиската анализа. Тоа произлегува оттаму што Билансот на состојба дава претстава за висината и структурата на средствата, обврските и капиталот, коишто даваат значајни информации за кредитната способност на претпријатието.

Со анализа на Билансот на состојба, најпрвин, во најгорниот дел од Билансот на состојба се добиваат информации за средствата на претпријатието со оглед на релативната стапка на ликвидност.

Долниот дел се состои од обрските и акционерската главнина на претпријатието каде ставките се распоредени во зависност од нивниот рок на доспевање. На крајот овој финансиски извештај треба даде податоци за тоа дали во тековната година е постигната добивка или загуба.

Вредностите во финансиските извештаи или во овој случај во Билансот на состојба, сами по себе не можат да бидат основа за донесување на квалификувани оценки за тековната финансиска состојба и успешност на компанијата. Токму заради тоа е потребно да се пресметаат финансиски показатели, преку кои ќе се оцени финансиската состојба на една компанија. Финансиските показатели се релативни показатели и ги претставуваат односите меѓу одделни билансни позиции. Некои од финансиските показатели се следните:

- Показатели на ликвидност;
- Показатели на деловна активност (ефикасност на користење на средствата);
- Показатели на солвентност.

Пресметаните финансиски показатели преку кои се анализираат различните аспекти од работењето на компаниите не претставуваат цел за себе, туку само појдовна точка во понатамошната финансиска анализа.

Во овој труд се запознаваме со терминот Биланс на состојба, неговата форма и значење. Во вториот дел ги претставивме позициите во Билансот на состојба и начинот на кој тие се вреднуваат. Во третиот дел се запознаваме со анализата на Билансот на состојба и финансиските показатели кои се дел од истиот, и во четвртиот дел дадовме практичен пример за приказ и анализа на Биланс на состојба како и пресметка на основните финансиски показатели на претпријатието „Витаминка“ АД Прилеп.

Користена литература:

1. Здравкоски, З., Здравкоски И., 2004 Сметководство – учење и практика, Економски факултет, Прилеп;
2. Колева, Б., Ѓорѓиева-Трајковска, О., „Основи на сметководство“;
3. Gilman, Stephen, „Analyzing Financial Statements“, Read books, 2007;
4. Amor, K., & Warner, A. (2003), Uncovering Creative Accounting. London: Pearson Education Limited;
5. Bernstein, A. Leopold, 1988, „Financial Statement Analysis: Theory, application and Interpretation“, Irwin;
6. Pamela P. D., Frank J. F., 2012, “Analysis of Financial Statements”, 3rd edition;
7. Ѓорѓиева-Трајковска, О. (2010), „Финансиско известување – цели и задачи“, Годишен зборник, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет;
8. М-р Оливера Ѓорѓиева-Трајковска (2010), Анализа на финансиските извештаи - со осврт на финансиската стабилност на корпоративниот сектор во РМ, Скопје, Докторски труд;
9. Русевски, Т., Недев, Б., Божиновска, З., Јаневски, Љ., Миновски, З. (2004), Вовед во сметководството, Скопје;
10. Петревски, Г. (2011), „Управување со банките“ (второ издание), Скопје: Економски факултет;
11. Мицески, Т., Колева, Б., „Управување со трошоците“, Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;
12. <https://www.mse.mk/mk/issuer/vitaminka-ad-prilep>
13. <http://www.no.net.mk/archives/17796>